

NEDERLANDSE JIHADISTEN

Edwin Bakker en Peter Grol

Nederlandse jihadisten

Van naïeve idealisten tot
geharde terroristen

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden op copyright van fotomateriaal te bereiken. Zij die desondanks menen aanspraak te kunnen maken op deze rechten, kunnen zich tot de uitgever wenden.

Deze uitgave kwam tot stand door bemiddeling van Sebes & Bisseling Literary Agency te Amsterdam.

© Edwin Bakker en Peter Grol, 2017
© Hollands Diep, Amsterdam 2017
© Omslagfoto: Gallery Stock, UK
Omslagontwerp: Suzan Beijer
Typografie: Crius Group, Hulshout
Foto's auteurs: © Pim Hendriksen/Karen Mol

ISBN 978 90 488 3644 4
ISBN 978 90 488 3645 1 (e-book)
NUR 763

www.hollandsdiep.nl
www.overamstel.com

O V E R A M S T E L
uitgevers

Hollands Diep is een imprint van Overamstel Uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Voorwoord van Jason Walters	7
Inleiding	15
Context: buitenlandse strijders en de jihad in Syrië	21
Theorie: waarom en hoe wordt iemand jihadist?	55
Levensverhalen	69
Soufiane	73
Thijs	93
Rudolph	115
Royston	139
Abdelkarim	159
Jermaine	179
Nederlandse jihadistische moslima's	197
Van verhalen naar beleid	221
Dankwoord	251
Verder lezen	253
Fotoverantwoording	256
Noten	259

Voorwoord van Jason Walters

Sinds de aanslagen van 11 september 2001 is het jihadisme niet meer weg te denken uit het Westen. Het fenomeen is onderdeel geworden van ons collectief bewustzijn. In Nederland kondigde het jihadisme zich voor het eerst concreet aan in de gestalte van de zogeheten Hofstadgroep: een netwerk waar ik samen met onder anderen Samir A. en Mohammed B. deel van uitmaakte. Mohammed vermoordde in 2004 Theo van Gogh en werd veroordeeld tot levenslang. Samir en ik zijn tot lange gevangenisstraffen veroordeeld voor verschillende terroristische misdrijven. Samen met enkele andere veroordeelden heb ik jarenlang gedetineerd gezeten op de ‘terrorismeafdeling’ in Vught. Gedurende mijn detentie besloot ik afstand te nemen van het jihadisme.

Na onze arrestaties leidde het jihadisme in Nederland een sluimerend bestaan. Dit veranderde toen in 2013 een grote groep Nederlanders naar Syrië vertrok en zich aansloot bij diverse jihadistische bewegingen. Vanaf begin 2013 reisden er in ongeveer een jaar tijd tien keer zoveel Nederlanders naar jihadistische strijdgebieden als in de tien (!) voorgaande jaren. Deze groei is ongekend. Het Nederlands jihadisme is weer

springlevend en de dreiging die uitgaat van Nederlandse jihadisten en de organisaties waarvan zij deel uitmaken is groter dan ooit.

Door een reeks bloedige aanslagen in Frankrijk en België zijn jihadistinnen erin geslaagd een deel van de chaos en ontwrichting van het Midden-Oosten naar Europa te exporteren. In alle opzichten – omvang, slagkracht en zichtbaarheid – is het jihadisme toegenomen en dat leidt tot ernstige maatschappelijke bezorgdheid. Meer dan ooit lijkt het jihadisme in staat om de westerse samenleving te verdelen en te polariseren.

Onze samenlevingsvorm staat – los van deze dreiging – sowieso al onder druk. Mensen twijfelen meer dan ooit aan de beginselen en waarden die ten grondslag liggen aan de open westerse samenleving. Dit gevoel van twijfel wordt gevoeld door de economische crisis en de vluchtelingencrisis. Ook is er steeds minder vertrouwen van het individu in de medeburger en groeit het wantrouwen ten opzichte van de bestuurlijke elite. Het is dan ook begrijpelijk dat mensen bang zijn voor jihadistinnen die onze toch al wankelende samenleving verder willen ontwrichten. Niet alleen door aanslagen, maar ook door de verspreiding van sterk gewelddadige en polariserende denkbeelden.

Jihadistische aanslagen kunnen tot (extreemrechtse) wraakacties tegen moslims leiden, die op hun beurt weer aanleiding zijn tot nieuwe wraakacties. Een dergelijk scenario is volgens Patrick Calvar, het hoofd van de Franse inlichtingen- en veiligheidsdienst (DGSI) niet ondenkbaar. Hij stelde in

2016 dat Frankrijk en een aantal buurlanden aan de vooravond van een mogelijke burgeroorlog staan.¹ Dit is weliswaar een worstcasescenario, en niet heel waarschijnlijk, maar het is wel een mógelijk scenario.

Ten aanzien van dit probleem doemt de noodzaak op het fenomeen van het jihadisme beter te begrijpen. Wat drijft mensen ertoe om het jihadistische gedachtegoed te omarmen en hoe moeten we dit gevaar bestrijden? Is het een protest tegen sociaaleconomische ongelijkheid, of is het 'inherent aan de islam'? Dergelijke vragen zijn het onderwerp van verhit politiek debat.

Het is onmiskenbaar dat het jihadisme geen opzichzelfstaand fenomeen is. Het is ingebed in de wereld van de orthodoxe islam. (Ik spreek in dit geval niet van een 'islamitische wereld', een lastiger begrip omdat dat ook onorthodoxe, modernistische en een aanzienlijk aantal niet-religieuze moslims en niet-moslims omvat.) Het jihadisme is in mijn ogen bovenal een diepreligieus fenomeen.

Volgens de filosoof Plato heeft elke wereld bepaalde geestelijke grondslagen die gelden als primaire oriëntatiepunten. Deze uitgangspunten worden gevormd door de antwoorden op drie primaire vragen, namelijk die naar het 'ware', het 'goede' en het 'schone'. De aantrekkingskracht van het jihadisme kan in mijn ogen het best worden begrepen door te kijken naar de antwoorden die het jihadisme biedt op deze drie vragen.

Onder de eerste vraag, 'wat is het ware?', vallen vragen als 'wat is de waarheid volgens jihadisten?' en 'wat zijn hun

basisfeiten betreffende de wereld?'. Orthodoxe moslims – jihadisten inclusief – zullen stellen dat God de waarheid is; dat ware kennis alleen via de autoriteit van goddelijke openbaring te verkrijgen is. De wereld is volgens hen allereerst een door God geschapen middel voor de mens om God te aanbidden. Ware kennis omtrent God en Zijn wil is enkel te verkrijgen uit goddelijke openbaring en het voorbeeld van zijn uitverkozen profeet, die tevens de enig juiste interpretatie van de goddelijke openbaring heeft gegeven. Deze waarheid is absoluut en onfeilbaar, niet gebonden aan tijd en ruimte, en laat zich dus ook niet historisch interpreteren. Deze goddelijke wil is gecodificeerd in een rechtssysteem, de sharia, waaraan de gelovige zich dient te onderwerpen. Er bestaan onder moslims heel wat discussies over wat de sharia precies inhoudt – deze verschillen zijn zelfs geïnstitutionaliseerd in rechtsscholen – en veel mensen nemen het in het dagelijkse leven niet altijd even nauw met wat de sharia voorschrijft. Maar in principe is er een brede en historische consensus betreffende de grondslagen onder alle orthodoxe en fundamentalistische varianten van de islam en ook een flink aantal onorthodoxe varianten.

De vraag naar het 'goede' roept de vragen op wat 'goed' en 'kwaad' is en hoe de mens moet handelen. Ook daarin wijken de jihadisten niet principieel af van de orthodoxe islam. Principieel geldt dat God de bron van het goede is, dat er geen maatstaf voor goed en kwaad bestaat buiten Gods wil en dat de mens, om moreel te handelen, zich moet onderwerpen aan

Gods wil. Hoe meer de mens zich aan Gods wil onderwerpt, des te moreler hij is. De morele idealen waarnaar men streeft en die gelden als beschavingsideaal, zijn concreet terug te vinden in de stadstaat Medina in de tijd van de profeet Mohammed, de eerste ware islamitische staat, en het volmaaktste morele voorbeeld dat zo nauwkeurig mogelijk nagevolgd moet worden.

In de vraag naar het 'schone' ligt de vraag besloten waarop de mens mag hopen als hij zich aan God onderwerpt. Ook hierin wijken de jihadisten niet principieel af van de orthodoxe islam. De vraag heeft twee antwoorden: voor deze wereld betekent het dat de mens een leven leidt in overeenstemming met de goddelijke wil, hij is een belichaming van de waarheid van het geloof en mag de schoonheid en zoetheid van het geloof proeven. Tevens staat de mens die zich onderwerpt aan God aan de 'goede' kant van de geschiedenis, die gekenmerkt wordt door de strijd tussen goed en kwaad, tussen geloof en ongeloof. In deze strijd, die nadrukkelijk ook een fysieke component kent in de jihad, zullen de gelovigen uiteindelijk met de hulp van God overwinnen en heersen over de wereld. De belofte is dat de gehele wereld door de handen van de gelovigen gemaakt wordt tot het evenbeeld van het Medina van de profeet, de volmaakte islamitische staat. De andere belofte betreft het leven ná de dood, waarin God de gelovigen zal belonen met het paradijs, terwijl de ongelovigen gedoemd zijn tot het hellevuur. De hoop die de gelovige heeft is dat hij het geluk in zowel deze als in de volgende wereld deelachtig zal worden.

Deze opvattingen kunnen worden gezien als de fundamentele ankerpunten van de orthodox-religieuze islamitische wereld. Uiteraard betekent dit gezinszins dat het alledaagse leven van de gemiddelde moslim hiermee samenvalt, of dat ook iedereen zich expliciet bewust is van deze ankerpunten, maar ze vormen voor orthodoxe moslims wel degelijk het antwoord op de fundamenteelste vragen, en dienen als primair oriëntatiepunt.

In mijn ogen verschillen de jihadisten betreffende deze opvattingen niet principieel van de orthodoxe islam. Toch zie ik wel degelijk belangrijke normatieve, juridische verschillen tussen jihadistische en niet-jihadistische moslims. Met name met betrekking tot sociaal-politieke vraagstukken. Zijn islamitische samenlevingen van moslimlanden wel 'islamitisch' genoeg? Zijn de regimes die aan de macht zijn in de islamitische wereld wel of niet afvallig? Is de jihad wel of geen individuele verplichting? De antwoorden van jihadisten op deze vragen onderscheiden hen van andere moslims. Jihadisten verwerpen de autoriteit van afvallige overheden en vergoelijken veel meer vormen van geweld dan andere moslims.

In de ogen van de jihadisten is de huidige islamitische wereld afgedwaald van zijn ware geestelijke grondslagen en heeft men, door decadentie en een overmatige liefde voor het wereldse leven, de plicht tot het voeren van jihad verzaakt. Daardoor is de moslimgemeenschap een prooi geworden voor ongelovigen, met als dieptepunt het koloniale tijdperk. Jihadisten zien zichzelf daarom als een voorhoede van ware, zui-

vere gelovigen, als mannen van eer die trouw zijn gebleven aan de waarheid, en wier taak het is deze verplichting opnieuw op zich te nemen. Door middel van jihad willen ze weer een ware islamitische staat tot stand brengen, van waaruit het project om de wereld om te vormen tot evenbeeld van het Medina van de profeet Mohammed kan worden voortgezet.

Natuurlijk geldt ook voor de jihadisten dat er verschillen bestaan in intelligentie, opleidingsniveau en mate van religieuze kennis, zodat niet iedere jihadist dergelijke opvattingen even goed kan expliciteren. Deze opvattingen vormen echter wel, bewust of minder bewust, de horizon van de wereld waarin zij leven. Het jihadisme grijpt daarmee terug op het feit dat het een fenomeen uit een 'anders gearde wereld' betreft, met eigen ontologische, epistemologische en morele aannamen. In het debat over de oorzaak en de aanpak van het jihadisme is het belangrijk te beseffen dat het jihadisme een alomvattende ideologie is die een antwoord biedt op de diepste fundamentele vragen. Daarin schuilt een grote aantrekkingskracht.

Wanneer we het jihadisme echt willen begrijpen moeten we ook kijken naar individuen en hun persoonlijke beweegredenen om zich tot het jihadisme te bekeren. Een mens kan niet los worden gezien van zijn wereld. Het is binnen het kader van deze persoonlijke belevingswereld dat we zijn handelen moeten begrijpen.

Dit boek beschrijft de levensloop van een aantal Nederlandse jihadisten. Het biedt daarmee een belangrijke inkijk in de leef- en belevingswereld van jihadisten. Een wereld die de

meeste mensen wezensvreemd is. De verhalen vertellen het leven van veelal jonge mensen die in Nederland geworteld waren en hier zijn opgegroeid. Net als ik maakten zij een radicale keuze in hun denken en doen. Daarvan zullen ook zij de consequenties moeten dragen. Sommigen, onder wie mijn broer Jermaine, die zich aansloot bij ISIS, hebben deze keuze met de dood moeten bekopen. Het vertellen van hun levensverhaal kan bijdragen tot een beter inzicht in de oorzaken die ten grondslag lagen aan hun keuze om het jihadisme te omarmen.

Jason Walters

Jason Walters (1985) is momenteel in voorwaardelijke vrijheid gesteld nadat hij in 2004 tot dertien jaar gevangenisstraf werd veroordeeld voor lidmaatschap van de Hofstadgroep. Gedurende zijn detentie studeerde hij cum laude af in cultuurwetenschappen aan de Vrije Universiteit. Momenteel rondt hij masters in twee studierichtingen af aan de Universiteit Leiden. Reeds in 2010 nam hij openlijk afstand van zijn extremistische daden en denkbeelden met een veelbesproken brief die gepubliceerd werd in de Volkskrant² en zelfs uitgebreid werd beschreven in het Amerikaanse tijdschrift The Atlantic.³

Inleiding

In de zomer van 2014 wapperen de zwarte vlaggen van de kort daarvoor zelfuitgeroepen 'Islamitische Staat' in Irak en Syrië in de straten van de Schilderswijk in Den Haag.* Jongeren, van wie sommige gemaskerd, scanderen 'Allahoe Akbar' en 'Leve ISIS', hiertoe aangespoord door mannen met baarden in traditioneel islamitische kleding. De demonstratie wordt breed uitgemeten in de media. Politiek en samenleving reageren geschokt: hoe is dit mogelijk in Nederland? Waarom grijpt de overheid niet in? En de belangrijkste vraag: zijn deze jongemannen gevaarlijk? Inmiddels zijn dan al vele tientallen Nederlandse jihadisten afgereisd naar Syrië. Een van de leiders van de demonstratie in Den Haag, Lotfi, volgt hun voorbeeld. Hij blaast zich enkele maanden later op in Irak.

* In dit boek wordt de jihadistische organisatie die zichzelf momenteel 'Islamitische Staat' noemt aangeduid als ISIS. We gebruiken de naam Islamitische Staat (met hoofdletters) om verwarring te voorkomen met een islamitische staat (kleine letters) – zoals bijvoorbeeld de Islamitische Republiek Pakistan een islamitische staat is. Bovendien wordt door veel overheden en veel media de zelfuitgeroepen Islamitische Staat in de meeste gevallen ook als ISIS aangeduid.

Deze Nederlandse jihadisten maken deel uit van een wereldwijde jihadistische beweging en een veel grotere groep van buitenlandse strijders in het Midden-Oosten. Van Marokko tot Indonesië hebben personen zich aangesloten bij een van de jihadistische strijdgroepen in Syrië en Irak. In totaal gaat het volgens de laatste schattingen om meer dan dertigduizend mensen. De meesten van hen komen uit Tunesië, Saoedi-Arabië, Jordanië of Marokko.⁴ Tientallen landen, waaronder ook niet-islamitische, werden de afgelopen jaren geconfronteerd met 'uitreizigers'. Vrijwel alle EU-lidstaten hebben staatsburgers naar Syrië en Irak zien vertrekken, evenals Rusland en zelfs landen aan de andere kant van de wereld, zoals Canada, de Verenigde Staten, Brazilië, China, Zuid-Afrika en Australië.⁵ Met andere woorden, het gaat om een wereldwijd verschijnsel dat qua omvang ongeëvenaard is in de geschiedenis van het jihadisme en van buitenlandse strijders in het algemeen.

Zeker na de aanslagen in Brussel en Parijs zijn er niet alleen grote zorgen over het feit dat deze zogeheten jihadi-salafisten naar Syrië en Irak vertrekken, maar nog meer over de mogelijkheid dat deze jongeren terugkeren om in Europa aanslagen te plegen. Daarom is het belangrijk om te weten wie die jongeren zijn die dwepen met ISIS, die deze terroristische organisatie vanuit Nederland ondersteunen, of die strijden voor ISIS en in naam van deze of andere jihadistische groeperingen zelfs bereid zijn zelfmoordaanslagen te plegen. Er is meer inzicht nodig in de psyche en beweegredenen van Nederlandse jiha-

disten om in de toekomst te kunnen voorkomen dat anderen hetzelfde pad op gaan, maar ook om de Nederlandse samenleving weerbaarder te maken tegen de dreiging die van het jihadi-salafisme uitgaat.

Dat laatste geldt in het bijzonder voor professionals die direct of indirect te maken hebben met jihadisme en buitenlandse strijders. Denk aan wijkagenten, jeugdwerkers, leraren en vooral ouders en vrienden van personen die het jihadisme hebben omarmd. Van hen wordt verwacht dat ze een bijdrage leveren aan het signaleren of aanpakken van personen die 'radicaliseren'. Maar het ontbreekt hun vaak aan specifieke kennis op dit terrein en aan voorbeelden van wat wel of juist niet goed werkt.

Sommige professionals proberen er het beste van te maken door gewoon dat te doen wat ook in andere probleemgevallen lijkt te werken. 'Wat deze jongens nodig hebben zijn stages, een baan, noem maar op, iets om ze bezig te houden,' horen we sommige jeugdwerkers stellig beweren. In veel gevallen heeft men echter geen idee wat men met radicaliserende jongeren aan moet. Ouders zijn vaak radeloos of compleet verrast: 'Hoe kon dit met mijn kind gebeuren?'

Het is daarom van groot belang meer inzicht te krijgen in de vraag hoe mensen ertoe komen zich aan te sluiten bij jihadistische bewegingen en af te reizen naar Syrië of Irak. Alleen met antwoorden op deze vraag zijn we in staat professionals, ouders en andere betrokkenen instrumenten in handen te geven 'iets' te doen om dit te voorkomen.

Als onafhankelijke wetenschappers hebben we toegang tot diverse bronnen, zowel in jihadistische kringen als in de wereld van de preventie en bestrijding van radicalisering en de gewelddadige jihad. We kunnen daardoor een gebalanceerd beeld geven van individuele jihadisten en de jihadistische beweging in Nederland. Op die manier hopen we niet alleen antwoorden te geven op prangende vragen, maar ook meer nuance aan te brengen in het steeds feller wordende maatschappelijke debat over jihadisme. Dat debat wordt gekenmerkt door talloze stereotypen en mythen over jihadisme. Jihadisten zouden 'sociaal gemarginaliseerd' of 'psychisch gestoord' zijn. Ze worden ook wel omschreven als 'ongeschoolde dommeriken die niets weten van religie', of juist als 'dappere moslims die de daad bij het woord voegen'. Het zijn simpele kreten die vaak hooguit een kern van waarheid bevatten, maar vaker nog elke feitelijke grondslag missen.

Met dit boek hopen we bij te dragen aan een debat dat gebaseerd is op concrete kennis over concrete cases. In dit boek stellen we daarom de levensverhalen van een aantal jihadisten centraal en nemen we deze als vertrekpunt voor het formuleren van een antwoord op de vragen die Nederland al een paar jaar bezighouden: wie zijn die Nederlandse jihadisten, hoe komen ze tot hun radicale keuze om het jihadisme te omarmen, en wat zouden we daaraan kunnen doen?

Het eerste deel van dit boek is inleidend van aard. Het fenomeen van Nederlanders die naar het buitenland reizen om

een strijd te steunen is beslist niet nieuw. Het jihadisme is in Nederland daarentegen wel een relatief recent fenomeen. We schetsen kort de internationale jihadistische beweging en laten zien hoe de eerste Nederlandse jihadisten, twee jongens uit Eindhoven, vlak na de aanslagen op de Verenigde Staten in 2001 naar Kasjmir vertrokken en een paar dagen na aankomst in deze Indiase provincie omkwamen. Ze waren de eerste van een steeds groter wordende groep jihadistische strijders. In de jaren tot 2012 ging het om enkelingen. In de periode daarna groeide het aantal uitreizigers spectaculair, tot waarschijnlijk meer dan driehonderd begin 2017. Opvallend is ook het grote aantal – soms heel jonge – vrouwen onder hen, en het vertrek van hele gezinnen naar Syrië en Irak.

In het tweede deel zullen we ingaan op de vraag waarom en hoe iemand jihadist wordt en welke typen jihadisten er te onderscheiden zijn binnen de jihadistische beweging. Bij het beantwoorden van deze vragen zullen we ons baseren op internationaal wetenschappelijk onderzoek en academische literatuur op het gebied van radicalisering.

In deel drie beschrijven we de levensloop van een aantal Nederlandse jihadisten en laten we zien hoe hun proces van radicalisering zich voltrok. De meesten van deze jonge mannen en vrouwen zijn daadwerkelijk naar Syrië of Irak afgereisd en veel van hen zijn omgekomen in de strijd. Anderen ondersteunden de strijd door het verspreiden van propaganda, het rekruteren van jongeren of het bieden van materiële steun aan de jihadistische beweging. Met deze verhalen willen we

de complexiteit van het jihadisme tonen en laten zien welke factoren een rol spelen bij radicaliseringsprocessen van jihadisten.

Ten slotte zullen we in het vierde deel van dit boek deze processen en factoren proberen te duiden en onze inzichten vergelijken met het huidige publieke en politieke debat over jihadisme en radicalisering. Het is daarbij nadrukkelijk niet ons doel de aanpak van jihadisme of bepaalde politieke standpunten ten aanzien van het jihadisme te bekritisieren. We willen u als lezer vooral inzichten en handvatten bieden om hier zelf over na te denken, zodat u een eigen standpunt in kunt nemen in het debat over jihadisme.

CONTEXT

Buitenlandse strijders en de jihad in Syrië

Eind 2012 constateerden de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) en de politie een toename van het aantal Nederlanders dat naar Syrië reisde om deel te nemen aan de burgeroorlog in dat land. Deze zogenoemde Syriëgangers slopen zich aan bij groeperingen die in opstand waren gekomen tegen het regime van Bashar al-Assad. Veel van die groeperingen wilden niet alleen al-Assad verdrijven, maar ook Syrië omvormen tot een islamitische heilstaat.

Begin 2013 bleek dat tientallen jongeren zich opmaakten voor deelname aan de strijd in Syrië. Ze ondergingen een korte periode van radicalisering; vaak hadden ze daarvóór geen enkele belangstelling voor de radicale islam of de situatie in Syrië getoond. Van een aantal personen is zelfs bekend dat zij weinig tot niet bekend waren met de islamitische tradities voor zij naar het strijdgebied vertrokken.

Buitenlandse strijders

Hoewel de uitreis van Nederlanders naar het strijdtoneel in Syrië voor de autoriteiten als een verrassing kwam, is het verschijnsel van de 'buitenlandse strijder' niet nieuw. Nederland kent zelfs een lange geschiedenis van personen die deelnamen aan een gewapende strijd elders ter wereld.

Als we heel ver teruggaan in de tijd, zijn de Friezen waarschijnlijk de eerste Nederlanders geweest die met een religieus motief op reis gingen om voor 'de goede zaak' in een ver land te vechten. Zij namen deel aan de Vijfde Kruistocht (1213-1221) en wisten de grote Egyptische havenstad Damietta tot overgave te dwingen, waarna ze overmoedig werden en ergens in de Nijldelta werden verslagen.¹

Een ander voorbeeld zijn de meer dan drieduizend katholieke Nederlanders die in de jaren zestig van de negentiende eeuw gehoor gaven aan de oproep van paus Pius IX om de Kerkelijke Staat te verdedigen tegen de aanvallen van de koning van Italië, Victor Emanuel II, en diens bondgenoot, de liberaal-nationalist Guiseppe Garibaldi. De Nederlanders vormden het grootste contingent van de ongeveer elfduizend katholieke buitenlandse strijders, ook wel de 'Zouaven van de Paus' genoemd, die in en rondom Rome vochten.²

De Spaanse Burgeroorlog, eind jaren dertig van de vorige eeuw, was een strijdtoneel dat eveneens veel aandacht uit Nederland trok. Ongeveer zevenhonderd Nederlanders dienden als vrijwilliger in de Internationale Brigades die de democra-

tisch gekozen linkse Republikeinse regering van Spanje steunden tegen de fascistische Nationalisten, geleid door *generalísimo* Franco. De Nederlanders maakten deel uit van een groep van maar liefst 35.000 buitenlanders.

Na de Tweede Wereldoorlog beperkte het verschijnsel buitenlandse strijders zich in Nederland tot enkele individuen of kleine groepjes die zich aansloten bij revolutionaire bewegingen of groeperingen van vrijheidsstrijders, zoals de Sandinisten in Nicaragua, de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) en het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP), het Afrikaans Nationaal Congres (ANC) en de Revolutionaire Strijdkrachten van Colombia (FARC).

Een interessant voorbeeld van zo'n buitenlandse strijder is Lidwina Janssen. In 1976 vertrok zij samen met haar vriend Marinus en een dozijn andere links-revolutionaire Nederlanders naar Zuid-Jemen om deel te nemen aan een terroristisch trainingskamp van het PFLP. De Palestijnen hadden geen hoge pet op van de Nederlanders als strijders. Maar ze konden hen wél voor iets anders gebruiken: spionage. Lidwina kreeg de opdracht informatie in te winnen over de veiligheidsmaatregelen van het vliegveld Ben Gurion in Israël. Ze werd op de luchthaven echter opgepakt voordat ze haar missie kon uitvoeren, waarna ze werd veroordeeld tot zes jaar gevangenisstraf voor spionage en hulp aan een vijandelijke organisatie.

Een andere bekende Nederlandse vrouw die zich aansloot bij een revolutionaire bevrijdingsbeweging is Tanja Nijmeijer. Als studente Romaanse talen en culturen vertrok ze in 1998

voor een stage naar Colombia, waar ze getroffen werd door de sociale ongelijkheid in het land. Later, na afronding van haar studie, keerde ze terug naar het land en in 2002 sloot ze zich aan bij de extreemlinkse groepering FARC.³ Ze werd een van de belangrijke internationale gezichten van de beweging en maakte vanaf oktober 2012 deel uit van het onderhandelings-team voor vredesbesprekingen tussen de FARC en de Colombiaanse overheid, eerst in het Noorse Oslo, daarna in Havana op Cuba.

Van een andere categorie zijn Nederlanders van buitenlandse komaf die zich aangetrokken voelen tot de strijd in hun land van oorsprong. Voorbeelden hiervan zijn Nederlandse Koerden die in de afgelopen drie decennia met de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) meestreden tegen de Turkse overheid.⁴ Meerdere jongeren kwamen hierbij om het leven. In Nederland werden in de afgelopen jaren enkele invallen gedaan op campings waar de PKK trainingskampen voor Koerdische jongeren zou organiseren, overigens zonder dat het tot veroordelingen kwam.⁵ Dat laatste gold ook voor de Nederlander Jitse Akse, die zich in 2015 aansloot bij een Koerdische milizie in Syrië. De voormalig militair gaf bij terugkeer in een interview aan dat hij door het doden van ISIS-strijders tientallen levens had weten te redden.⁶

Wat alle verschillende buitenlandse strijders met elkaar gemeen hebben, is dat zij zich aansluiten bij een buitenlandse gewelddadige strijd omdat zij zich om ideologische, etnische of religieuze redenen verbonden voelen met een van de partij-

en aldaar. De politieke en politiek-religieuze ideologieën en identiteiten lopen nogal uiteen. Ze variëren van extreemlinks en -rechts gedachtegoed tot etnisch-nationalistische ideeën, en van radicaal christelijke denkbeelden tot het jihadi-salafisme. Deze laatste ideeënleer staat centraal in dit boek.

Jihadi-salafisme

De term 'jihadi-salafisme' is een samenstelling van twee met elkaar verbonden ideeën: de leer van het salafisme en die van de jihad, ook wel 'de heilige strijd' genoemd.

Het salafisme is een utopische beweging binnen de islam die fundamentalistisch van aard is. De naam van deze stroming refereert aan de moslims die de islam beleven zoals oorspronkelijk de bedoeling zou zijn geweest, naar het voorbeeld van de zogeheten 'vrome voorgangers'. Salafisten beschouwen de eerste generaties moslims uit de zevende en achtste eeuw en hun volgelingen als degenen die voorgingen in de juiste leer en in de wijze waarop de islam moet worden beleden.

Wat salafisten met elkaar gemeen hebben, zijn de zeer strikte opvattingen over hun geloofsleer, waarin de begrippen monotheïsme, loyaliteit aan geloof en afkeer van ongeloof een centrale rol spelen.⁷ Het salafistische gedachtegoed kent volgens de AIVD onverzoenlijke elementen, zoals intolerante denkbeelden over andersgelovigen, vrouwen en een zekere (principiële) afkeer van democratie. Elementen uit dit ge-

dachtegoed zouden een voedingsbodem kunnen vormen voor gewelddadige radicalisering, zo stelt de AIVD.⁸

Hoewel salafisten claimen dat zij het ware, zuivere geloof – en dus de waarheid – in pacht hebben, bestaan er binnen het salafisme (soms zeer grote) meningsverschillen over de wijze waarop de islam gepraktiseerd en uitgedragen moet worden.⁹ Een van die meningsverschillen draait om de vraag hoe de samenleving moet worden veranderd in een islamitische staat. Moet zoiets geleidelijk plaatsvinden, bijvoorbeeld door middel van opvoeding en educatie, of door middel van een gewapende opstand?

De meerderheid van de salafisten gebruikt opvoeding, educatie en andere vreedzame methoden om hun geloof uit te dragen en te verspreiden. De jihadi-salafisten vinden echter dat geweld een legitiem middel is om de politieke en religieuze wereldorde te hervormen. De gewelddadige jihad is volgens hen niet alleen acceptabel, maar zelfs een individuele plicht om het politiek-religieuze ideaal te verwezenlijken.¹⁰ De grote vijanden in deze strijd zijn, onder andere, de in hun ogen ongelovige regimes van landen met een moslimmeerderheid en landen die deze regimes steunen, zoals de Verenigde Staten. Ook moslims met andere religieuze opvattingen dan het jihadi-salafistische gedachtegoed worden tot vijand verklaard – denk aan sjiieten; maar in feite geldt dat voor alle moslims en niet-moslims die hun opvattingen niet delen.

De bekendste jihadistische organisaties zijn al-Qaida en het daarvan afgescheiden ISIS. Deze organisaties zijn berucht

om hun meedogenloze aanslagen wereldwijd. Hun geweld heeft vooral een zeer ontwrichtend effect op de samenlevingen in het Midden-Oosten. Denk bijvoorbeeld aan de vele aanslagen op overheids- en burgerdoelen in Irak. Andere vormen van geweld – zoals de gruwelijke onthoofdingen die vaak op video worden vastgelegd – zijn hoofdzakelijk bedoeld om angst en verdeeldheid te zaaien in de westerse wereld.

Volgens cijfers van de AIVD zijn er enkele honderden Nederlanders die de jihadistische beweging actief steunen – van wie er ongeveer driehonderd naar Syrië en Irak zijn vertrokken. Daarnaast zijn er mogelijk meer dan duizend personen die sympathiseren met de gewelddadige jihad.¹¹ Velen van hen beschouwen personen als Abu Bakr al-Baghdadi (de leider van ISIS) en Osama bin Laden (de oprichter van al-Qaida) als helden. Sommigen van hen zijn zelfs bereid hun leven op te offeren voor de heilige strijd.

Osama bin Laden en Abdullah Azzam

De bekendste jihadistische strijder uit het recente verleden is Osama bin Laden, de oprichter en voormalig leider van al-Qaida. Hij streed in de jaren tachtig vanuit Pakistan tegen de Sovjet-Unie, die in 1979 Afghanistan was binnengevallen. Bin Laden was eigenlijk meer een organisator dan een strijder. Hij bood steun aan buitenlandse jihadisten die zich in Paki-

stan kwamen melden voor de strijd in Afghanistan en richtte in de grensregio's trainingskampen op. Uiteindelijk zou hij een organisatie oprichten die een veel groter doel voor ogen had: het stichten van een islamitische staat die alle moslims ter wereld zou verenigen. De jihadisten hadden aangetoond dat het Rode Leger, destijds het grootste leger ter wereld, verslagen kon worden. Nu was het tijd voor het omverwerpen van de in de ogen van Osama bin Laden en andere jihadi-salafisten 'niet-islamitische regimes' in het Midden-Oosten. Daartoe moesten ook de ondersteuners van deze regimes aangevallen worden: het Westen, in het bijzonder de Verenigde Staten. De organisatie die Bin Laden daarvoor in het leven riep werd bekend als al-Qaida.

Minder bekend is de man die Osama bin Laden sterk beïnvloed heeft: Abdullah Azzam. Deze Palestijn wordt gezien als de grondlegger van de gewelddadige jihad. In de jaren tachtig ontwikkelde Azzam zijn idee voor de rechtvaardiging van de gewapende heilige strijd en bracht die ook in praktijk. Volgens hem was de gewelddadige jihad een plicht voor iedere mannelijke moslim die hiertoe in staat was. Azzam bouwde, deels samen met Osama bin Laden, aan een paramilitaire infrastructuur voor een wereldwijde islamitische beweging die niet alleen in Afghanistan maar ook elders de vijanden van de islam moest bestrijden. Hij wist duizenden moslims te rekruteren en te trainen voor deze strijd. De reputatie van Azzam en zijn geschriften oefenen nog steeds aantrekkingskracht uit op nieuwe generaties jihadistten.¹²